

Rond De Schutsboom

Jaargang 16

Nummer 1

1996

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

" DE VYER HEERTGANGHEN "

Doelstelling volgens de statuten:

De stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;

b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;

c. het in stand houden van een streekmuseum, heem- erf

" De Schutsboom ".

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek " Rond de Schutsboom " gratis, alsmede het Jaarboek.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 30,- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 35,-

Bankrekening: RaBo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum " De Schutsboom ":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het Archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00 uur.

Adressen:

Heemerf de Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD Goirle. Tel. 013 - 534.89.72

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD Goirle,
Tel. 013 - 534.17.47

Redactie: Nieuwe Rielseweg 41-43 5051 PD Goirle.

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Assurantiën Burgers & van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1 5051 AA Goirle tel. 534.21.29

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ Goirle tel. 534.17.68

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS Goirle tel. 534.24.45

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX Goirle tel. 543.09.35

Stichting "Goirles Belang",
De Hovel 43 - 44 5051 NR Goirle tel. 534.34.86

Dhr. C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD Goirle

Rond De Schutsboom

Periodiek van de: STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
 "DE VYVER HEERTGANGHEN"
 GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
 5051 PD Goirle
Tel: 013 - 5 34 89 72

<u>Jaargang 16, nr. 1</u>	<u>mei 1996</u>
Uit het Jaarverslag van 1995	2
Werkgroep Activiteiten en Tentoonstellingen	3
Werkgroep Molens	5
Werkgroep Museum	8
Werkgroep het Heemerf	10
Werkgroep Archief	12
Ook Goirle heeft zijn boom	15

UIT HET JAARVERSLAG VAN 1995

De Heemkundige Kring was ook in 1995 weer een levendige vereniging waarin veel gebeurde, en nieuwe initiatieven werden genomen. Ik denk b.v. aan de uitgave van ons eerste Jaarboek, aan de sturing die de Molengroep gaf aan de oprichting van de Brabantse Molensichting, aan de inrichting van een druk bezochte tentoonstelling b.g.v. het vertrek van de Fraters uit Goirle, aan het herstellen en installeren van een manege waardoor een demonstratie van ouderwets dorsen mogelijk werd. Dat waren in het oog springende acties die alom waardering oogsten.

Daarnaast waren er ook onopvallende activiteiten, de dingen die moesten gebeuren, maar doorgaans niet verschijnen op "het podium" van een jaarverslag. Zo werd de heemkundige kring talloze malen gevraagd om inlichtingen en adviezen bij genealogisch spuurwerk. Onze deur stond regelmatig open voor studenten en onderzoekers i.v.m. historische objecten. Onze deskundigheden werden gevraagd bij cultuur-historische aangelegenheden, zoals b.v. Monumentenzorg of adviezen aangaande de naamgeving van nieuwe straten in Goirle. Onopvallend werd/wordt er gewerkt aan een hoogwaardig instructieboek voor het houden van de rondleidingen. Museum en erf stonden open voor verenigingen en geïnteresseerden; de Schutsboom was voor velen een rustpunt tijdens excursies en uitstapjes.

Veel energie werd gestopt in het beheer en onderhoud van erf en accommodatie. Iedere zaterdagmorgen lijkt het Heem erf wel op een bijenkorf waarin het gonst van de activiteiten en vele medewerkers/sters als nijvere bijen hun werk doen. Er wordt dan inderdaad veel werk verzet, maar gelukkig in een prettige afwisseling met een praatje, een kwinkslag en een lach..... Het is goed als we dit laatste nog lang weten vol te houden, want een Heem zonder humor is even bedenkelijk als een dorp mee ünne zotte pastoor".

Alle medewerksters en medewerkers, hartelijk dank; we rekenen weer op jullie in 1996!

Ton Sas Voorzitter

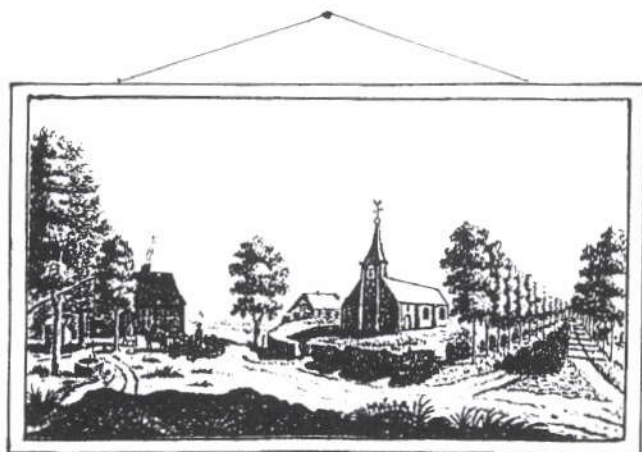
Werkgroep Activiteiten en Tentoonstellingen.

- 14-15 jan. Tentoonstelling: schilderijen van Marije van Stiphout,
- 30 jan. Lezing: Plantensymboliek, door Mevr. R. Tauber-Keja, Riethoven.
- 18-26 maart. Tentoonstelling: schilderijen en tekeningen van Lieke Hoogendoorn.
- 6 maart Lezing: Kasteel van Heeswijk en hun bewoners, door W. v. d. Wijgert, Heeswijk
- 1-30 april Tentoonstelling: Zandloper, zeis en pierlala rond de dood.
- 24 april Lezing: Brabants dialect, door drs. A Dams, Waalre
- 3-5 juni Tentoonstelling: aquarellen, van Corrie Robben-van Zantvoort
- 24-25 juni Het Goirles Volkstoneel met het openluchtspel "De Paradijsvogels"
- 16 aug. Bijenmarkt op het Heemerf en in de schuur.
- 9-10 sept. Bloemententoonstelling door dahliavereniging "Prinses Beatrix".
- 23-24 sept. Tentoonstelling: Textiele vormgeving van Els de Brouwer.
- 1-8 okt. Als hommage aan de Fraters is bij hun vertrek uit Goirle een tentoonstelling ingericht in de Potstal .Schoolplaten, vaandels, beelden, fraterskleding en vele foto's waren er o.a. te bezichtigen.
- 14-22 okt. Tentoonstelling van de in Frankrijk wonende Nederlandse beeldhouwer, Ole Langerhorst.
- 28-29 okt. Onze Heem-medewerker, Willem van de Sande, exposeerde in de Potstal. Voor de tweede keer toonde hij er zijn schilderijen.
- 30 okt. Lezing: Iconen, panelen van de hemel, door Teun Jacobs, Oostelbeers.

- 11-12 nov. Schilderijen en kleine kunstwerkjes als kaarten, door Giselle Weegels.
- 30 nov. Lezing: Goirlenaren en hun geloof, door drs. Leo Joosten, Goirle.
- 2-9 dec. Als sluitstuk van het jaar onze eigen tentoonstelling "Decembergebruiken".

Er is behoorlijk wat werk verzet om iedere tentoonstelling goed verzorgd en op tijd klaar te krijgen. Allen die op enigerlei wijze daaraan hebben meegewerkt danken wij van harte.

Dimph Smolders - van Gorp

Werkgroep Molens.

Rondleidingen.

De rondleidingen die meestal op Molen De Visscher worden georganiseerd zijn behoorlijk in aantal geweest.

Vooraf scholen maakten veel gebruik van deze mogelijkheid.

Er vinden ook vaker onverwacht rondleidingen plaats met kleine groepjes, meestal buitenlandse bezoekers, die heel graag meer over molens willen weten.

De molens bij bijzondere activiteiten.

Met de Kerstdagen staat de Kerstster trots op de molen De Visscher.

Tijdens de Carnavalsoptocht, de Wielerronde van Goirle (in de avond in het donker met verlichting), met Koninginnedag, Nationale Molendag, met diverse feesten in het Molenpark, Volkstoneel, etc. heeft de Werkgroep Molens haar medewerking gegeven.

Op 29 Januari kwamen 60 kinderen uit Gilze met een bus naar de molen De Visscher om in de molen een rondleiding te krijgen en andere activiteiten te doen.

Een grote activiteit die met inzet van de betrokken leiding heel succesvol is geweest.

In het kader van de ondersteuning vanuit de Werkgroep aan activiteiten in Ottawa hebben de molenaars de eerste leerling molenaar Mev Martje van der Ploeg uit Canada voor een kennismaking met de molens in Goirle ontvangen.

Met haar eerste ervaring en een tas vol studiemateriaal ging Martje, voldaan maar moe, terug naar huis.

Mogelijk krijgen dit soort trainingen nog een vervolg, zeker nu de bouw van een houtzaag-molen in Ottawa steeds dichterbij begint te komen.

De oprichting van een Brabantse Molenstichting is een feit.
Op het Provinciehuis overhandigde Carel van Herpt een Beleidsnota aan de Gedeputeerde Mevr. drs. Magis-Habets.

Doel van deze stichting is:

- Stimuleren van de culturele en educatieve waarden van Molens in Brabant.
- Behouden van streekeigen eigenschappen en taalgebruik m.b.t. molens.
- Behouden/herstel biotoop.
- Beïnvloeden van het algemeen beleid op alle overheidsniveau's.
- Fungeren als contactpersoon tussen molenaars en of lokale molenorganisaties.
- Ondersteunen van activiteiten/evenementen rond molens.
- inventariseren van molens en restanten van molens.

We vermelden niet zonder trots dat de inbreng bij deze belangrijke oprichting vanuit Goirle heel erg groot is geweest. Deze nieuwe provinciale stichting voorziet duidelijk in een behoefte.

Structureel onderhoud en reparaties.

In het afgelopen jaar hebben enkele overleggen plaatsgevonden tussen molenaars en medewerkers van de gemeente Goirle.

Dat was nodig om de uitvoering van werkzaamheden vertraging ondervond en de molenaars daar niet gelukkig mee waren.

Als gevolg daarvan zijn de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Reparatie voor- en achterkeuvelens en vernieuwen luiken op De Wilde.
- Voegwerk toegangspoort De Visscher.
- Reparatie voorkeuvelens De Visscher.
- Behandeling tegen ongedierte door Rentokil.

In eigen beheer door molenaars uitgevoerd:

- Schilderwerk op diverse plaatsen.
- Witten toegangspoort De Visscher.
- Teren hekwerk.
- Aanbrengen foto-overzicht restauratie 1994.
- Vastzetten en smeren staven/kammen.
- Reparatie d.m.v. timmerwerk.
- Vastzetten van Bussel-voorzoom De Wilde.
- Monteren Kerst-sterren.

Samenwerking met de Heemkundige kring "De Vyer Heertganghen

Deze samenwerking verloopt goed.

Rond een aantal activiteiten op het Heem worden duidelijke samenwerkings-afspraken gemaakt, zodat de molens daadwerkelijk betrokken worden.

Op de valreep nog enkele sponsors.

Voor een schitterende ster op molen De Wilde vond de Werkgroep twee sponsors die ons daarmee buitengewoon royaal hebben geholpen.

Aannemersbedrijf Houtepen uit Goirle en Elektrotechnische Installatiebureau Baeten uit Tilburg schonken de Werkgroep alle materialen die nodig waren om de schitterende ster te maken.

Er zijn veel aardige reacties van Goirlenaren binnengekomen omdat deze aanwinst duidelijk wordt gewaardeerd.

Ook Joop de Wilde bewonderde vanuit zijn keukenraam met aanbidding deze prachtige ster, mooier en groter dan op De Visscher.

Namens Werkgroep Molens

Jan Hilkes

Werkgroep Museum.

Gastenboek

Het gastenboek telde slechts 480 geregistreerde handtekeningen. Natuurlijk zijn er meer bezoekers geweest, zeker in verband met de tentoonstellingen in de Potstal. De ervaring leert weer eens, dat vele bezoekers het gastenboek niet tekenen, als ze daar niet op geweest worden

In totaal vonden er 6 excursies plaats, waaraan 105 personen deelnamen.

Enkele voor ons leuke aantekeningen van bezoekers waren: -"Een zeer interessante en waardevolle verzameling". -"Zeer interessant. Ik kom nog veel tegen, dat ik zelf heb meegemaakt. Prachtig!"

Inventarisatie.

De in 1964 gestarte inventarisering van het museumbezit is in het afgelopen jaar voltooid. De gegevens zijn in het daarvoor ontworpen kaartstelsel vastgelegd en kunnen t.z.t. in de computer worden ingevoerd.

Teksten voor Rondleiding en Informatie.

De teksten voor Potstal en Smiske zijn in 1995 gereed gekomen en inmiddels uitgedeeld. Vooral het Smiske was een hele kluit. Getracht zal worden om in het komende jaar de teksten voor het erf en de schuur klaar te krijgen.

Schenken.

Ons museumbezit werd verrijkt met:

- Drie stuks monnikenbeelden, die door de maker frater Cyriel Witters, een Goirlenaar van geboorte, aan het Heem geschonken zijn. Na gerestoreerd te zijn, sieren zij thans de kruidtuin op.

- Van de uit Goirle vertrekkende fraters kregen wij verder in bezit: een imkerblaasbalgje en twee smeedtangen, die inmiddels een plaats hebben gevonden in het Smiske bij de afdeling oude ambachten; voorts nog een klap en een ratel, beide van een klein model; een lessenaar met schuiven en een muziekstandaard.
- Een groot hardhouten kruisbeeld met stenen corpus, afkomstig van het kerkhof van het voormalige zusterklooster. Dit kruisbeeld is intussen opgeknapt en heeft een plaats gevonden tegen de zijgevel van de potstal aan de kant van het Molenpark.
- Een zwing voor de aanspanning van een tweespan, geschonken door Ad Houtepen. Dit stuk boerengereedschap zal een plaats krijgen in de schuur.
- Een calvariebeeld, geschonken door Mej. A. De kok uit Tilburg dat na gerestoreerd te zijn in het museum is opgesteld.
- Door de gemeente werden nog ingebracht twee grote schilderijen met de geschilderde portretten van Koningin Wilhelmina en van Juliana.

Restoratiewerkzaamheden

Hard is er gewerkt aan restauratie en opknappen van diverse objecten, die opgesteld zijn in de schuur, op het erf en in het museum. We denken hierbij aan de manege en de hekeldorsmachine, werktuigen en gereedschappen als ook beelden. Hiervoor dank aan allen, die hierbij de handen uit de mouwen staken.

De conservator

Jan Hoogendoorn.

Werkgroep het Heemerf.

Dank zij de regelmatige inspanningen van de leden van de beheerscommissie Heemerf lag het erf er in de afgelopen zomer keurig bij. Dat lijkt heel gewoon, maar er zijn vele kanten aan het erf en het kent vele hoekjes, waar actie nodig is: de beplanting, afrastering, borders, gazon en de vele heemkundige objecten, zowel buiten als in de schuur.

De parel van de creatieve reparatie-arbeid vormde echter de manege. De kring had n.l. beslag weten te leggen op de onderdelen van een manege en een dorsmachine, een z.g.n. "hekeltje". Sommige onderdelen echter ontbraken of moesten vernieuwd worden. Dat was voor Pierre Smolders en Ger Heheman geen bezwaar. Enkele onderdelen

maakten ze zelf en ontbrekende spoor-den ze op. Zo kwamen ze bij de firma van Puijenbroek op het spoor van een ontbrekend tandwiel dat dus verhuisde naar het Heemerf en daar een agrarische bestemming kreeg.

Inventiviteit, vakmanschap en doorzettingsvermogen zorgden uiteindelijk voor een goed resultaat; het geoliede geratel van de dorsmachine klonk als muziek in de oren.

Op 3 september kon er op het erf een demonstratie worden gehouden; een groot aantal bezoekers/sters waren getuige van dit begin van de mechanisatie van de landbouw.

Toon Vermeer en Tiest Santegoets hebben ervaring in het boerenbedrijf en kennen dus het vak als geen ander. Kees van den Broek kwam hen te hulp met zijn paard.

De schuur werd regelmatig bezocht door groepen die op het Heermerf te gast waren. Ook in 1995 vond daar het traditionele Driekoningenzingen plaats. De leden van de commissie zorgden ervoor dat de schuur steeds op tijd was ingericht en de bezoekers/sters hun "natje en droogje" kregen. De kruidentuin maakte furore; ze viel zo op dat zij journalistieke aandacht kreeg en "de krant haalde".

J.B. Santegoets

Werkgroep Archief.

Het "Kranten-project Goirle" is ingevoerd tot de jaren zestig. De leesgroep op maandagavond leest gestaag door.

Het in de computer ingevoerde is reeds toegankelijk. En het is wonderbaarlijk hoe veel bezoekers daar al gebruikt van gemaakt hebben, zonder dat wij dat publiekelijk gemaakt hebben.

Maar als de bezoekers gebruik maken van onze computer, houdt dat tevens in dat wij hem op dat moment niet kunnen gebruiken. Maar ons motto is: "de Klant is Koning".

De bibliotheek staat zo goed als in de computer. Als dat karwei geklaard is kunnen ook de tijdschriften ingevoerd worden. Het lezen van de tijdschriften en het tevens in kaart brengen daarvan, is zeer arbeidsintensief, en vergt veel tijd.

De afdeling "bidprentjes" is het afgelopen jaar helemaal bijgewerkt, alsmede de dubbele exemplaren. Ook de "heiligenprentjes" zijn nu geordend.

Door het sluiten van de Tarcisiusschool en het fuseren met de Biesendaelschool tot een nieuwe school, is het hele foto-archief van de Tarcisiusschool aan onze Heemkundige Kring geschonken. Ook van de voormalige Albertus Magnusschool en de Thomasschool zijn nog al wat foto's binnengekomen.

Ook het fotoarchief zal t.z.t. in de computer gezet worden.

Door de uitgifte van het boek over de Fraters en de daaraan gekoppelde tentoonstelling, zijn er bij dit afscheid van de Fraters foto's en gebedenboeken geschonken.

Ons mede lid en oud-voorzitter H. Kanters, heeft verscheidene topografische kaarten en verslagenboekjes geschonken van de Stiboka (stichting bodem kartering). Het een en ander is reeds in het archief ondergebracht. Ook dit jaar zijn er in de bibliotheek weer enkele boeken aangeschaft.

Er zijn afspraken gemaakt over het al dan niet openbaar zijn van archiefstukken. Daaronder vallen ook de foto's welke gemaakt zijn bij de opgravingen van de gijzelaars op Rovert. Zolang er nog ex-gijzelaars in leven zijn, zijn deze foto's niet openbaar.

Belangrijk: voor onze eigen leden en andere bezoekers is het volgen de op de computer te raadplegen:

- a- Een overzicht van het archief van de gemeente Goirle en wat er zich in het streekarchief Oisterwijk bevindt.
- b- Een overzicht van alle archieven welke zich in de provincie Noord-Brabant bevinden, en hun te raadplegen bezit.
- c- Alle Goirlese berichten die in de "Tilburgse Courant", de "Nieuw Tilburgse Courant" en het "Nieuwsblad v/h Zuiden" ooit hebben gestaan, tot ±1960. Dit bestand wordt regelmatig aangevuld.

Het archief is elke Zaterdag geopend van 10 tot 12 uur en verder op afspraak.

Over bezoekers hadden we dit jaar niet te klagen. Zij raadpleegden vooral het foto-archief, maar daarnaast zijn de Goirlese berichten uit de kranten erg populair. Door een bevriende relatie zijn we in het bezit gekomen van foto-fiches van alle ooit verschenen "Goirlese toestanden". Die kunnen echter alleen "gelezen" worden via een z.g leesapparaat. Dat is een toestel dat via een lens en een spiegel een tekst leesbaar op een scherm kan laten zien. Wij zijn op zoek naar zo'n apparaat. In onze weggooi maatschappij wordt zo'n apparaat dikwijls vernieuwd en de oude blijft dan ergens slingeren of staat gereed om te worden weggegooid. Mogelijk weet U zo'n apparaat ergens te staan. Ook doen wij een beroep op onze leden m.b.t. boeken, foto's, bidprentjes, heiligenprentjes, enz. enz. Gooi deze niet meteen weg, maar denk eerst aan Uw Heemkundige Kring. De Beheerscommissie-Archief kan terug zien op een uiterst vruchtbaar jaar. Door de samenwerking van onze medewerkers hebben we zeer veel werk verzet, daarvoor verdienen ze alle lof. Samen hebben deze vrijwilligers dit jaar zo'n 900 manuren aan het archief besteed. Bedankt!!!

Joseph Wijdemans
archivaris

OOK GOIRLE HEEFT ZIJN BOOM.

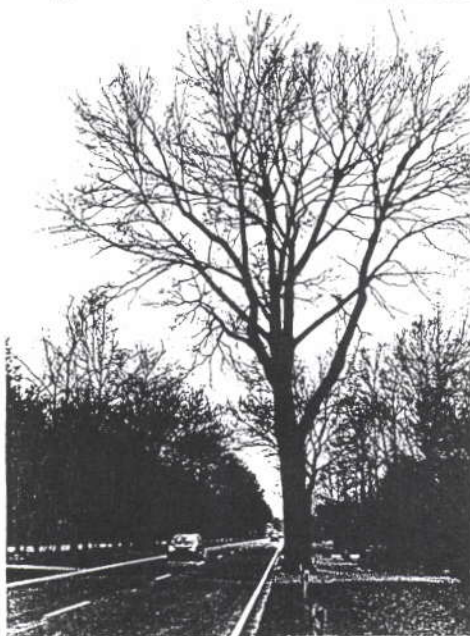
"Omhakken", zei de provincie. "Veel te gevaarlijk zo vlak naast de Turnhoutsebaan!". "Om de dooie dood niet", zei de gemeente Goirle. "Die eik is heilig en blijft dus staan!"

Zoiets is natuurlijk een regelrechte uitdaging voor een Heem-liefhebber en ik ging dus op onderzoek uit. Wat bleek het geval?

Om het goed te kunnen begrijpen, moeten we even terug in de geschiedenis.

In 1854 werd de weg Tilburg-Turnhout verhard. Dat was n.l. hard nodig i.v.m. de textielnijverheid. Het lag voor de hand dat het grenskantoor van Rovert verplaatst werd naar de pas verharde Poppelseweg.

In 1855 werd het gebouwd rechts van de weg, schuin tegenover het café "In de Vrede" van de familie Snels. Om precies te zijn: het grenskantoor stond langs de weg, achter de omstreden eik. De "heilige" boom is dus een grensboom, die naar schatting, zo'n 125 jaar de grens heeft gemarkeerd, opvallend en onverzettelijk.

Rond de Schutsboom. mei 1996. pagina 14

Grensbomen, markant en onverzettelijk.

Bomen werden vaker als grenspaal gebruikt. Geen wonder, want ze konden niet verplaatst worden en waren al van verre zichtbaar. Een heel bijzondere grensboom stond in Baarle Nassau bij de kerk. Het was de voornaamste grensaanduiding tussen Baarle Nassau en Baar Hertog.

"De Grote Linde die noortwaerts is staende juist aen de muren van het Kerckhoff, en wort gehouden voor de, gerechte grootste ende aldervermaersten (grens)pael tussen Nassauw ende Hertoch", zo getuigden de oudste ingezetenen van het dorp in het jaar 1652.

Wanneer de schepenen van de beide dorpsheften een neutrale plaats van samenkomst zochten, beraadslaagden zij altijd in de schaduw van de linde *"eene plaetse die neutrael was onder de voorseyde linde"*). Maar keren we terug naar Goirle, waar in de dertiger jaren een nieuw grenskantoor gebouwd werd, 150 meter verderop richting Poppel. Onze gebladerde vriend verloor toen zijn functie van "grensboom", maar zijn rol was nog niet uitgespeeld.....

Vorig jaar, in 1995, werd de Poppelseweg -intussen de "Turnhoutse baan" geheten- verbreed, waardoor de eik "in de weg" stond. Dus: weg ermee! "Nee", zei de gemeente Goirle. Die eik is heilig, afblijven! In april sleepte de provincie het weerspannige Goirle voor de rechter in een kort geding en trok aan het kortste eind: de eik mocht blijven. Zo kreeg Goirle in 1995 zijn "Heilige Eik" en schaarde zich alsnog in de rij van dorpen en steden die een bijzondere boom in huis hebben of hadden.)₂

Speurend naar bijzondere bomen, nemen we eens een kijkje in de omgeving van Goirle.

We waren in Baarle Nassau en vervolgden onze tocht naar Hilvarenbeek.

De legende van de doornboom.

In Hilvarenbeek stond een knoestige doornboom eenzaam in de Westervijkse akkers, zo'n 200 meter van de St. Jozefkapel. Ieder voorjaar bloeide deze witte meidoorn ten teken dat de schepenen van

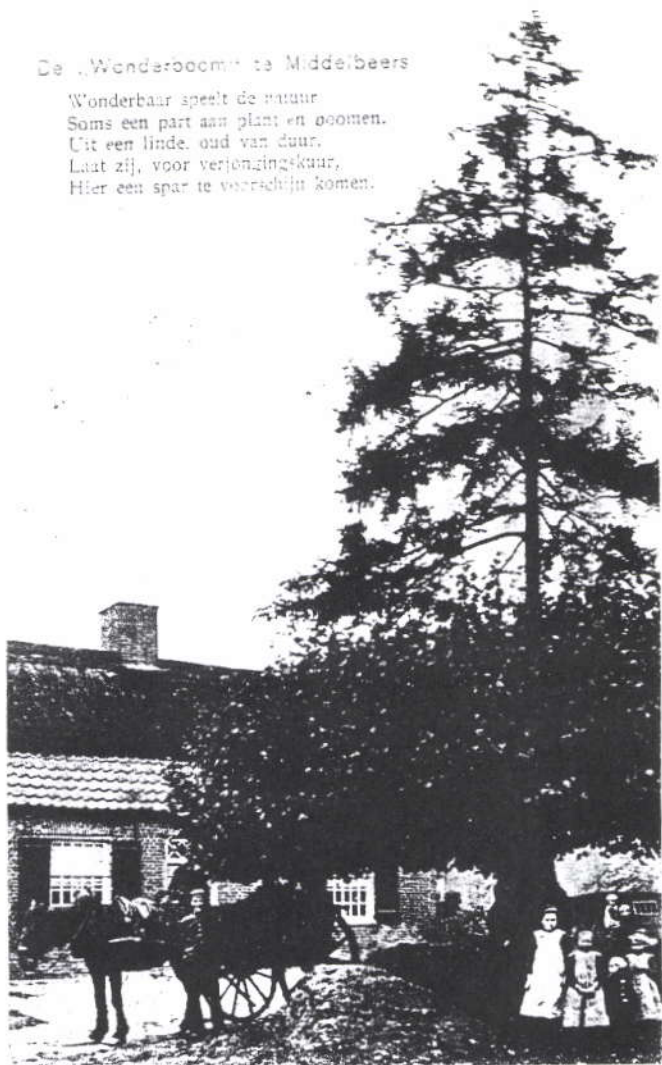
de heerlijkheid een onschuldige hadden gehangen. "De doornboom", het museum van de Hilvarenbeekse Heemkundige Kring, herinnert nog aan deze legende. Eens -zo vertelde men- werd een man, die een bijenkorf op de heide zou hebben gestolen, ter dood veroordeeld. De veroordeelde werd, steunend op zijn doornstok, naar de galg geleid, die op de grens stond van Gorp en Hilvarenbeek. Tot het allerlaatste hield hij zijn onschuld vol en bood zelfs aan om -als een soort godsgericht- zijn doornstok in drie worpen over heel het gebied van het dorp te slingeren. De rechters stemden toe; zo'n voorstel was immers onmogelijk uit te voeren. Maar..... al bij de eerste worp zwierde de stok over de huizen van het dorp en viel neer, ver weg op een akker in de Westerwijk. Dat was al over de helft van de afgesproken afstand! De rechters verboden om de stok nog verder te gooien. Ze vreesden dat het plechtig uitgesproken vonnis vals zou blijken te zijn en lieten de veroordeelde naar de galg slepen. Vòòr de uitvoering van het vonnis riep deze luidkeels: "even zeker als ik onschuldig ben, zal mijn doornstok ter plaatse wortel schieten en ten eeuwige dagen bloeien, tot schande van deze rechtspraak!" Zijn woorden werden bewaarheid: de doornstok schoot wortel en bloeide ieder jaar; Hilvarenbeek verloor het recht om mensen te veroordelen. In de novemberstorm van 1921 brak de boom doormidden, maar in het voorjaar schoot zij opnieuw uit en bloeide weer als voorheen. In de oorlogsjaren 1940 - 1945 is de doornboom voorgoed verdwenen, vermoedelijk gerooid en verzaagd tot kachelhout.)₃ We gaan nog wat verder van huis en komen in Middelbeers, dat lange tijd een "wonderboom" heeft gekend.

Een Wonderboom

De wonderboom staat nog steeds in Middelbeers, maar het wonder is verdwenen. Het gaat om een eeuwenoude linde aan de Vestdijk. In zijn holle stam groeide vroeger een spar die vanuit het brede bladerdak van de oude linde rank en slank omhoog schoot. Dat was natuurlijk een bijzonder gezicht; de wonderboom trok dan ook veel bekijks en was Middelbeers' grootste trekpleister.

De „Wonderboom” te Middelbeers

Wonderbaar speelt de natuur
Soms een part aan plant en boomen.
Uit een linde, oud van duur,
Laat zij, voor verjongingskuur,
Hier een spar te voorschijn komen.

Rond de eeuwwisseling waren er ansichtkaarten in de omloop waarop de wonderboom stond afgebeeld en het volgende “gedicht” te lezen viel:

Wonderbaar speelt de natuur
Soms een part aan plant en boomen.
Uit een linde, oud van duur,
Laat zij, voor verjongingskuur,
Hier een spar te voorschijn komen.

De spar, die in de grond wortelde, legde in 1911 het loodje door de droge zomer. Men heeft in de holle stam van de linde nog een nieuwe spar geplant. Maar zonder succes.)⁴

Hoop voor koortslidders.

In Alphen stond vroeger -op het Hondseind- een beroemde boom, wijd en zijd bekend.

Het was de z.g.n. koortsboom, die druk werd bezocht om de koorts "af te binden". Thuis bond men een band van stro om de arm van de koortslidder. Na een paar uren trok een van de familieleden op pad naar de genezende boom. De stroband werd om de boom gestrengeld waarbij enkele gebeden werden gepreveld in de hoop dat de boom de koorts zouden overnemen.)⁵

Het afwenden van ziekte door deze op een boom vast te binden of vast te spijkeren, is een oud gebruik en kwam niet alleen voor in Alphen. Dominee Hanewinkel; schreef reeds in 1799 over een geneeskrachtige lindeboom in Eersel. Deze hervormde dominee beschreef zijn belevenissen tijdens een reis die hij maakte door de Meyerij van Den Bosch. Over de lindeboom in Eersel vermeldt hij: *"Niet ver van de kerk, in de akkers, staat een zoo genoemde heiligen Lindeboom, werwaards de Roomschen zich begeeven, om, al knielende en rondom denzelven kruipende, hun Pater-noster en Ave-Maria te prevelen".*

Verderop in zijn reisverslag komt hij weer terug op de bewuste boom:

*"Men kruipt op helderen dag om den heiligen Lindeboom (eertijds deed men dit 's avonds); men gaat ook wel zachtjes rondom denzelven, staat nu en dan stil; in den bast steekt men ook wel spelden, opdat de geenen, die de koorts hebben, er door zouden geneezen worden; alles geschiedt biddende en prevelende".)*⁶

De Heilige Eik.

De Heilige Eik van Goirle kennen we intussen en vermoedelijk bent ge ooit ter bedevaart getrokken naar de H. Eik van Oirschot. Die van Den Hout (nabij Oosterhout) is minder bekend maar toch van een eerbiedwaardige ouderdom, n.l. zo'n 750 jaren. Kapitein Gevers van Endegeest, die ten tijde van de Belgische Opstand in onze streken verbleef, was zo geïmponeerd door de oude Eik dat hij -een goed schilder en tekenaar- er een pentekening van maakte.

De in grijs en bruin gewassen tekening stamt uit 1822, dus 164 jaar geleden. De boom staat er nu nog, aan de weg van Oosterhout naar Den Hout. In die 750 jaren hebben weer en wind hem uitgehold en kromgebogen, maar hij staat nog steeds overeind. In de holle stam woonde vroeger een kluisenaar. De omwonenden hielpen deze kluisenaar zoveel ze konden en ook in de slachttijd vergaten ze hem niet. Nog kun je in de holte van de stam de donkere plek zien waar de hammen en het spek te drogen hingen.)⁷

Griezelen bij een Spookboom.

Onze spookboom stond in Tilburg. Het was een eeuwenoude eik, die "Jan Aarte boomke" werd genoemd. Hij stond tot 1841 op een akker ter hoogte van de vroegere Lancierskazerne aan de huidige St. Jozefstraat. Bij deze boom zou het spoken! Als men 's avonds of 's nachts langskwam, zag men er vurige tongen oplichten, omdat het vermolmd hout phosphoriseerde. Men meende er ook stemmen te horen uit een andere wereld of witte gedaanten te ontwaren in de nevel. Het was er in ieder geval niet pluis en menig voorbijganger heeft daar met bibberende stem gemompeld:

"Zijde van God, dan sprikt

Zijde van den Duvel, dan wikt" (wijkt)

De geest van Jan Aarte verdween dan prompt, zonder zelfs te klappertanden.)⁸

Rechtspraak onder de linde.

Dat gebeurde o.a. onder het bladerdak van de Lindeboom op de Heuvel in Tilburg. De boom werd reeds genoemd in 1598. Het was een gerechtslinde, waaronder vanouds werd rechtgesproken. Onder de linde stond de "Vierschaar", een vierkant van banken waarop de schepenen zaten om recht te spreken. De gedaagden of partijen stonden voor de houten "balie". Het ging dus om openbare zittingen, die in de openlucht werden gehouden. Op de kaart van Diederik Zijnen van 1760 staat vlak bij een boom een galg getekend: onder de linde werd niet alleen recht gesproken, maar werden ook vonnissen uitgesproken en voltrokken.)⁹ De Lindeboom werd in 1994 onder veel protest omgehakt, maar soortgelijke gerechtsbomen in Hilvarenbeek en Oisterwijk hebben de eeuwen getrotseerd en staan er nog steeds. Ze hebben wel een steuntje nodig om nog fier overeind te blijven, de wijd uitgegroeide takken worden ondersteund door een stelling.

De Hilvarenbeekse linde is van 1676 en heeft op het marktplein gezelschap van een jonge linde. Die staat er als "reserve"; als de oude linde door pure ouderdom of door natuurgeweld zou sneuve-

kan de jonge linde meteen zijn functie overnemen. Op de plaats van de gesneuvelde linde kan dan een nieuwe "reserve" linde geplaatst worden. De "duizendjarige" linde op "De Lind" in Oisterwijk overleefde 5 eeuwen geleden zelfs een brand die het hele dorp in de as legde. De linde bleef ongedeerd temidden van de vlammen staan, omdat het beeld van O.L. Vrouw van de "Lindeijndt" aan haar stam bevestigd was. De kruin van deze boom stond vroeger zo breed uit, dat er in de schaduw plaats was voor alle kramen van de boter- en linnenmarkt, die wekelijks in de vrijheid van Oisterwijk gehouden werd.)¹⁰ Ook in Oirschot stond op het marktplein een markante lind een z.g. "Gebodenlinde". Daar werden verordeningen van de overheid bekend gemaakt en 's Zondags na de Hoogmis de afkondigingen gedaan.)¹¹

De Gebodenlinde van Goirle.

Zo'n gebodenlinde stond vroeger in Goirle en wel voor de oude toren, voor de hoofdingang van de oude St. Jan. Die stond destijds anders gesitueerd; het schip van de kerk stond met de lengteas evenwijdig aan de Kerkstraat. De linde stond op "De Plaetse", het dorpscentrum voor de kerktoren, gelegen aan het begin van de huidige Bergstraat. Zij werd beschouwd als een openbare voorziening die van gemeentewege onderhouden werd; rekeningen in het oud-administratief archief in Tilburg tonen aan dat het gemeentebeestuur de boom regelmatig liet snoeien.

De linde voor de kerk moet een stille getuige zijn geweest van het dorpsgebeuren rond de St. Jan. Fiere vaders trokken met hun pasgeborene naar de kerk voor het H. Doopsel, maar ook vaak een droevige stoet om een geborene ten grave te dragen. Voor de kwajongens moet de boom een plek zijn geweest om te ravotten rond haar stam of in haar takken te klimmen. Voor de oudere jeugd een trefpunt, een ideale plek om de jonge meisjes te bekijken, die -ietwat later dan zij- uit de kerk kwamen. Voor de volwassenen een vertrouwde plaats voor het zondagspraatje en om het laatste nieuws te vernemen. Bij de boom werden n.l. de officiële dorpsberichten afgelezen of bekend gemaakt. Dat was al in 1688, toen *"...den vorster van Goirle Ruth van Delft, er de gewoonlijcke zondagsche proclamatiën deed..."* en *"publicatie geschiedt aende lindeboom voor de kercke van Goirle"* lezen we in een notariële akte.)¹²

In hoog aanzien.

Een linde moet bij onze voorouders wel in hoog aanzien gestaan hebben want in vele Brabantse dorpen kreeg hij een dominante plaats in het dorpscentrum. Zoals in Hilvarenbeek en Oisterwijk is dat nog steeds in vele Brabantse dorpen te herkennen. De linde stond inderdaad in hoog aanzien. Dat was al zo bij de Germanen, die hem aanzagen als een heilige boom, waarin de Godin Freya zich schuilhield. Ook Karel de Grote verklaarde -volgens een legende- de linde tot zijn lievelingsboom. Het was vooral vanwege de bliksemwerende eigenschappen dat hij in die tijd geplant werd om burcht of hut te beschermen tegen de blikseminslag. De destijds alom tegenwoordige "kwade Hand" of heksen weken voor de beschermende krachten van de linde. Daarenboven was hij de leverancier van honing en thee, nog steeds gebruikt als zweet-afdrijvend en rustgevend middel. Maar het zullen vooral de mysterieuze krachten van de linde geweest zijn die indruk maakten. Aart van de Leeuw zei het al: Er schuilt meer in de linde dan de bijl bloot maakt".)¹³

Met de gebodenlinde uit zijn verleden van Goirle zijn we inmiddels weer teruggekeerd op de eigen bodem. Zijn er hedentendage nog bijzondere bomen in Goirle? We dachten er een te vinden aan de Abcovensedijk en gingen op pad.

De Brouwer van de Notenboom.

In het laatste huis aan de Abcovensedijk woont Sjef de Brouwer met vrouw en dochter. Voor de boerderij staat een bordje waarop met sierlijke letters staat geschilderd: "De Notenboom". Het bord is een herinnering aan de tijd dat Sjef de Brouwer vroeger -voor hij verhuisde naar de Abcovensedijk- in een boerderij woonde op Oerle in Tilburg. Om precies te zijn aan de President Steynstraat. Die boerderij heette "De Notenboom". Geen wonder, want hij stond in de schaduw van een kolossale, oude notenboom met in zijn stam een groot, zwart gat, waarin je als kind heerlijk kon klauteren en ravotten.

Voordat "De Notenboom" op Oerle gebouwd werd, stond er ongeveer op de zelfde plaats een oud boerderijtje met rieten dak en goeddeels nog lemen wanden. Op een goede dag verscheen er op het erf een zwerver die om een boterham vroeg, een boterham met

spek" liet hij weten.

Nu was het vrijdag en het was verboden om op vrijdag spek te eten. De boerin weigerde daarom een boterham met spek te geven, waarop de zwerver dreigde "wacht maar, ik zal de Rooie Haan laten kraaien". En jawel, kort daarna brandde het boerderijtje af; de vlammen sloegen in de stam van de boom, die zo beschadigd werd, dat zich er tenslotte een grote grillige holte in vormde. Ondanks zijn verwonding leverde de boom ieder jaar volop noten en is hij zeker 400 jaar oud geworden. Zijn hoge ouderdom, zijn majestueuze vorm en zijn holle stam spraken tot de verbeelding van de mensen; de boom was dan ook wijd en zijd bekend. Op een zondagmorgen in 1948 viel hij neer, zomaar. Er was geen wolkje aan de lucht en geen zuchtje wind.....

De bewoners van de voormalige boerderij aan de President Steynstraat worden nu nog genoemd -waar ze ook wonen- "De Brouwer van de Noteboom".)14

Geen bezienswaardige boom dus aan de Abcovensedijk, alleen een herinnering. Staan er dan geen markante bomen meer in Goirle? Jazeker! En nog wel op historische grond!

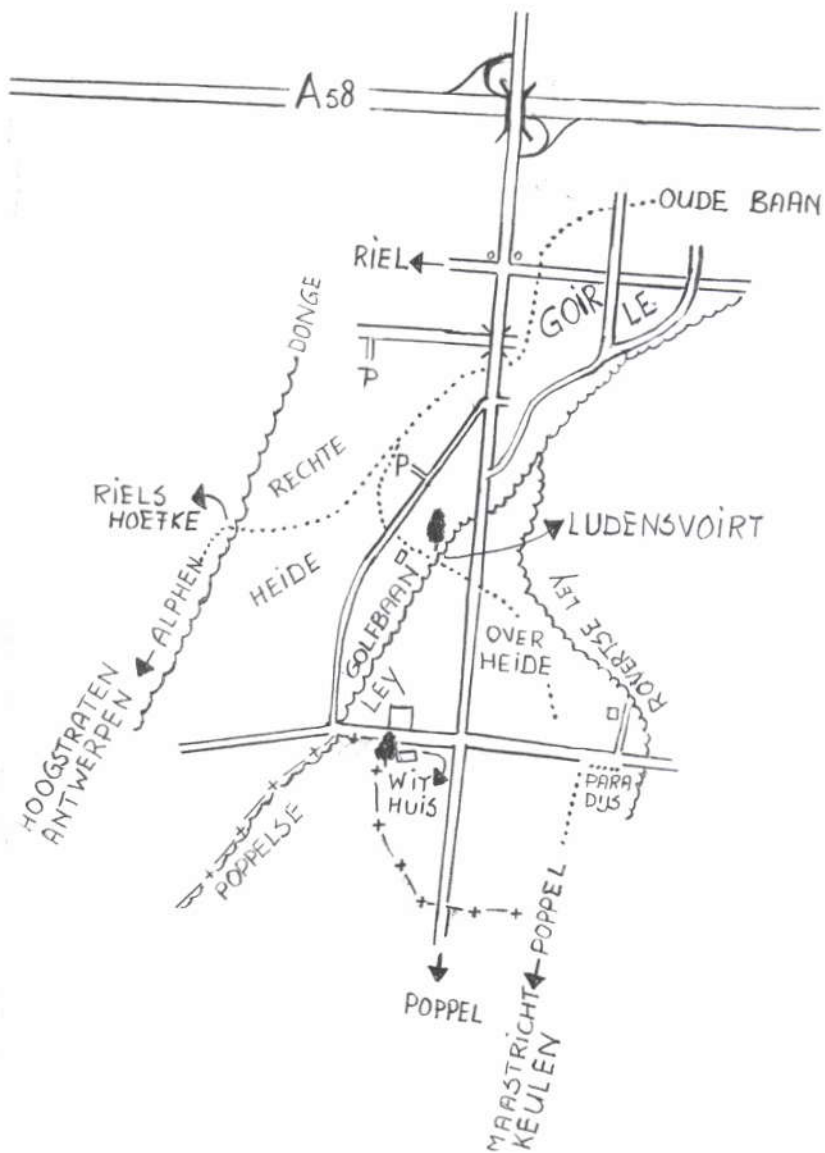
De Oudste, de Dikste en de Mooiste.

De oudste boom van Goirle is de tamme kastanje voor 't "Wit-huis" op Nieuwkerk. Hij is ca 200 jaar oud. Als ge daar toch bent, kijk dan even achterom en let eens op de prachtige eiken die de gracht omzoomden van "Dennenoord", eens het verblijf van graaf Gijsbert Jacob van Hogendorp (1783 - 1845).

De dikste boom -ca 150 jaar oud- staat bij Ludensvoort, vroeger een doorwaadbare plaats in de Poppelse Leye, die -langs de nieuwe golf baan- vanaf Nieuwkerk richting Goirle stroomt. Over de Ludensvoort liep van oudsher een belangrijke verbindingsweg via Goirle en Gorp naar Rovert en vond daar aansluiting bij de Maastrichtsebaan. In de voortuin van boerderij de Brouwer, hoek v. Haestrechtstraat-Abcovenseweg, staat een wilde perelaar van ca 120 jaar. Let op: binnenkort staat hij in volle bloei en is dan de mooiste boom van Goirle.)¹⁵

Piet Wiercx.

- 1 Artikel van Jaques R. Sinninghe in "Nieuwsblad v.h. Zuiden", 14-3-1952.
- 2 Overzicht procedure eik Turnhoutsebaan", gemeente Goirle.
- 3 Artikel J.M. Lauwers in "Langs de Hilverboorden" z.d. 1924. Volgens Kees Prins is hetzelfde verhaal exact terug te vinden in een Schotse legende.
- 4 Artikel Ad van Gool in "Kempenland-Info", 13 september 1991.
Verdere gegevens welwillend ter hand gesteld door de Heemkundige kring "Den Beerschen Aard".
- 5 W.J.C. Binck: "Omzwervingen in de Alphense Praehistorie", blz.52.
- 6 "Reizen door de Majorij van 's Hertogenbosch in den jaare 1799" door St. Hanewinkel blz. 31 en 221-222.
- 7 "Noordbrabants Sagenboek" door Jaques R.W. Sinninghe, blz. 283.
- 8 Artikel Ronald Peters in "De Lindeboom"-Jaarboek II 1978, blz. 161.
- 9 "De Oudste Tilburger" door Paul Spapens.
- 10 Als 1.
- 11 "Rechtspraak der Oirschotse Schepenbank", artikel van J. Lijten in "Oog op Oirschot", blz. 88 e.v.
- 12 GAT. Notariële akte nr. 54, ongefolieerd d.d. 26-11-1688.
- 13 Heemkundige Kring Zoersel: "Een dorp onder de linde", blz. 18-23.
- 14 Gegevens verstrekt door fam. H. De Brouwer, Abcovensedijk.
- 15 Gegevens over deze homen zijn verstrekt door Frans Timmers.

Rond de Schutsboom

Redactie

Piet Wiercx

Ad Houtepen

Joseph Wijdemans

Cees de Laat

Aschwin Wijdemans

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA Goirle tel. 534.54.73

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB Goirle tel. 534.13.89

Micro - Solutions,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ Goirle tel. 534.16.81

Toon van Oosterhout, Kantoorinstallaties,
Parallelweg 8, 5051 HG Goirle tel. 534.51.85

Party Centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH Goirle tel. 534.22.72

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ Goirle tel. 534.14.84

RaBobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB Goirle tel. 534.28.31

Schildersbedrijf J. Vekemans B.V.,
Burgm. Rensstraat 40, 5051 CN Goirle tel. 534.66.91

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE
MOGELIJK DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK Goirle tel. 534.32.45

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf,
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ Goirle tel. 534.25.11 / 534.28.41

P. Walsmits B.V., Taxibedrijf,
Nieuwkerksedijk 6a, 5051 HT Goirle tel. 534.13.40

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V. Stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN Goirle tel. 534.25.76 / 534.19.82

* * * * *
* * * *
* * *
* *
*

Dhr. A. Brock
Abcovenseweg 23
5051 PT Goirle